

privatarkiver. Bogen er skrevet under det synspunkt, at det nationale engagement, konkretiseret i det sønderjyske spørgsmål, var grundlaget for Christmas Møllers hele politiske virke. Den rummer ikke blot en redegørelse for hans grænsepolitiske standpunkter 1918-1920 og 1945-1948, men også brudstykker af en bredere politisk biografi, som der i dansk historieskrivning efterhånden er et reelt behov for.

Johan Peter Noack

Franz Wingender: *Mit danske liv. Baggrund og grundlag for en tilværelse som dansk i Sydslesvig 1920-1950.* (Rosenkilde og Bagger, 1983). 220 s., 150 kr.

Franz Wingenders bog om barndoms- og ungdomsårene (født 1918) i Sydslesvig er ikke en erindringsbog i snæver forstand. Den indledes med et længere vue over danskhedens udvikling i landsdelen fra 1864 og frem til 1930'erne, der fylder omkring en trediedel af bogen og som har mere karakter af at være en mindretalshistorie i bred forstand. Her skildres baggrunden og grundlaget for en tilværelse som dansk i Sydslesvig specielt i Weimartiden og i begyndelsen af nazitiden, mens forfatteren selv kun optræder i glimt.

Fra midten af 1930'erne koncentrerer fremstillingen om Wingenders egne oplevelser og virke først som handelslærling, dernæst som soldat og endelig som ungdomssekretær under Sydslesvigs danske ungdomsforeninger. Her berøres såvel det indre liv i mindretallet – såsom familien, skolen, foreningslivet og pressen – som forholdet til myndighederne og den tysksindede befolkning i almindelighed.

Nyt for de fleste er nok skildringen af det illegale arbejde vendt mod værnemagten, som kredse inden for min-

dretallet deltog i ved slutningen af krigen 1944-45. Tilsvarende belyses forholdet til den engelske besættelsesmagt i de første efterkrigsår, der heller ikke var uden problemer for mindretallet. Wingender kommer også ind på problemet med de mange tidligere overbeviste tyskere, som i disse år sluttede sig til det danske mindretal. Skulle man afvise dem eller acceptere deres »omvendelse« til danskheden? Wingenders svar er her det rimelige, at hvis man selv vil have retten til at revidere et standpunkt og i givet fald tage nyt bestik, så må man også indrømme sine medmennesker denne ret. Det gælder ikke mindst for et grænselandsmenneske, hvis slægt gennem generationer har måttet leve under meget skiftende politiske og nationale vilkår.

Erindringerne slutter omkring 1950 på et tidspunkt, hvor forholdet igen var meget spændt mellem mindretallet og de tyske myndigheder. Det er lidt synd, at forfatteren ikke her fører fremstillingen op til i hvert fald 1955, da København-Bonn erklæringerne banede vejen for en ny national afspænding i grænselandet. Især da Wingender formår at skrive levende og engageret på en måde, som gør hans erindringer til spændende læsning.

Bogen afsluttes på siderne 159-212 med en yderst fyldig tidstavle udarbejdet af Johann Runge. Den er et meget nyttigt værktøj til studiet af det danske mindretals historie og en god støtte til læsningen af Wingenders fremstilling.

Henrik Becker-Christensen